

KREIKAN OPISKELUSSA TARVITTAVAA SUOMEN KIELIOPIN TERMINOLOGIAA
Kamu syyskuu 2009 / Jarmo Kiilunen

adjektiivi laatusana, ominaisuutta ilmaiseva sana: *rohkea, iloinen, kuulas* jne.

adjektiiviattribuutti →attribuutti

adverbiaali verbin tai koko lauseen →määrite, joka ilmaisee esim. paikkaa, aikaa tai tekemisen tapaa

adverbit partikkelien alalaji, tavallisimmin verbiin tai adjektiiviin liittyvä määrite, joka ilmaisee mm. aikaa, paikkaa, tapaa, määrää: satoi *rankasti*, *erittäin* sinnikäs

agentti toiminnan suorittaja, sijamuodoltaan genetiivi: *isän* keittämä aamupuuro
aikaluokka, aikamuoto →tempus

akkusatiivi lauseenjäsennyksessä objektin (= toiminnan kohteen) sijamuoto, muodoltaan joko nominatiivin tai genetiivin kaltainen: osta *leipä*, ostan *leivän*.

aktiivi verbin toinen pääluokka: opiskelija *etsi* kuumeisesti asuntoa; iltapäivällä *sataa*.

appositio = appositioattribuutti = substantiiviattribuutti (→attribuutti), pääsanaa edeltävä tai seuraava määrite: ”*Kuningas* Herootes olen minä.” Ilmari Kianto, *korpikirjailija*, syntyi vuonna 1874.

assimilaatio äänteen mukautuminen viereisen äänteen kaltaiseksi: *min-lainen* > *millainen*, *siivoaja* > *siivoaja*

attribuutti pääsanaa (substantiivia) selittävä →määrite:
1) substantiiviattribuutti: *skeptikko* Karneades; Karneades, kuulu *skeptikko*
2) adjektiiviattribuutti: Karneades, *kuulu* skeptikko
3) genetiiviattribuutti: *Akatemian* johtaja Karneades

datiiviobjekti lauseenjäsen, ilmaisee, kenelle tai mille jotakin tapahtuu tai aiheutetaan: Tee *minulle* palvelus.

demonstratiivipronominit tämä, tuo, se, nämä, nuo, ne

diftongi kaksi peräkkäistä samaan tavuun kuuluvaa **eri** vokaalia: *lataus*

finaalinen tarkoitusta ilmaiseva, esim. finaaliset konjunktiot *että, jotta*

finiittimuoto persoonamuoto, tiettyyn persoonaan rajattu verbimuoto (vrt. engl. *finite* ’äärellinen, rajallinen’) : *sanon, sanot, sanoo* jne., vastak. infiniittimuoto

genetiivi →sijamuoto: *sanan, sanojen*

genetiiviattribuutti →attribuutti

imperatiivi verbin tapaluokka, käskymuoto: *Muista* tämä! Analyysit *palautettakoon* ajoissa!

imperfekti →aikamuoto: *sanoin, sanoit* jne.

indefiniittipronomini joku, muu, muuan, eräs, jompikumpi, kukaan jne. (vrt. engl. indefinite ’epämääräinen’)

- indikatiivi** verbin tapaluokka, toteaa ja väittää: lehti *tuli* jo, *etkä sanonut* mitään
- infiniittimuoto** = nominaalimuoto, verbimuoto, jota ei muotonsa perusteella ole rajattu tiettyyn persoonaan. Infiniittimuotoja ovat infinitiivi ja partiisiippi: *sanoa, sanova, sanottu* (vrt. engl. *infinite* 'ääretön, rajaton'), vastak. finiittimuoto
- infinitiivi** verbin infiniittimuoto, perusmuoto: *sanoa*
suomen infinitiivit:
A-infinitiivi (= I inf.) *sanoa, sanoakseni* jne.
E-infinitiivi (= II inf.) *sanoen, sanoessa, sanottaessa*
MA-infinitiivi (= III inf.) *sanomassa, sanomasta, sanomaan* jne.
[IV infinitiivi: *sinun on sanominen*]
- inkongruenssi** vrt. kongruenssi
- interjektio** huudahdussana: *voi veljet!*
- interrogatiivipronominit** kysyvät pronominit: *kuka, mikä, kumpi* jne.
- intransitiiviverbi** verbi, joka ei saa objektia: *olen kotona ja lepään* hieman, ennen kuin *lähden*.
- kausaalinen** syytä ilmaiseva, esim. kausaaliset konjunktiot *koska, kun*
- kollektiivisubstantiivi** muodoltaan yksiköllinen mutta sisällöltään joukkoon tai yhteisöön viittaava nimitys: väki, yleisö
- komparaatio** adjektiivien (ja adverbien) vertailu: *raikas, raikkaampi, raikkain*
- komparatiivi** adjektiivin (ja adverbien) vertailumuoto: *raikkaampi*
- konditionaalilause** ehtolause, jos-lause
- kongruenssi** yhteen kuuluvien sanojen kieliopillinen yhdenmukaisuus: *He lähtivät* saman tien (ei: he lähti) *sulassa sovussa*.
- konjunktio** sidesana: *ja, kun, mutta, koska* jne.
- konsekutiivinen** seurausta ilmaiseva
- konsessiivinen** myönnytystä ilmaiseva
- korrelaatti** sana, jonka asemesta relatiivilauseessa käytetään relatiivipronominia: *kissa*, jonka luultiin jo *karanneen*, olikin ollut sisällä koko ajan
- lauseenjäsennys** lauseen rakenteen erittelemistä, purkamista osiin, subjektin, predikaatin ja muiden lauseenjäsenten etsimistä
- lauseenvastike** tav. sivulausetta vastaava lauseen osa: *Parannuttuani* aloin heti valmistautua uuteen yritykseen (= Kun olin parantunut - -).
- modus** verbin tapaluokka, ilmaisee, millä tavoin puhuja suhtautuu sanottavaansa: indikatiivi (*uin* – väite), potentiaali (*uinen* – mahdollisuus), konditionaali (*uisin* – ehdollisuus) ja imperatiivi (*ui!* – käsky).
- määrite** toista sanaa määrittävä sana: *puhdas* vahinko, *apostoli* Paavali; juokse *täysillä!*
- nominaalimuoto** → infiniittimuoto

nominatiivi	nominin perusmuoto: <i>vaihtoveturi, hurmio</i> , lauseessa subjektin sija: <i>kipinät</i> vain sinkoilivat
nomini	sijamuodoissa taipuva sana (adjektiivi, substantiivi, pronomini tai numeraali)
objekti	lauseenjäsien, verbin ilmaiseman tekemisen kohde: myin <i>moponi</i> , tahdon <i>elää</i>
partikkeli	apusana, taipumaton sana: varsin, sinne, takaisin, mutta, alas, kenties, seis
partisiippi	verbin infiniittimuoto, luonteeltaan tekemistä ilmaiseva adjektiivi: <i>uiva</i> (akt. prees.), <i>uinut</i> (akt. perf.), <i>uitava</i> (pass. prees.), <i>uitu</i> (pass. perf.)
partitiivi	→sijamuoto, objektin sija: ostin <i>leipää</i>
passiivi	verbin toinen pääluokka: pellolla <i>kynnettiin</i>
perfekti	→tempus: <i>olen sanonut</i>
persoonamuoto	verbin persoonissa taipuva muoto: <i>teen, teet, tekee</i> jne.
pluraali	monikko
pluskvamperfekti	→tempus: <i>olin sanonut</i>
positiivi	adjektiivin perusmuoto: <i>raikas</i>
possessiivipronomini	<i>minun, sinun, hänen</i> jne.
possessiivisuffiksi	<i>kynäni, kynäsi, kynänsä</i> jne.
postpositio	pääsanan liitteenä sen jäljessä oleva partikkeli: penkin <i>alle</i> (vrt. prepositio)
potentiaali	yksi verbin moduksista: <i>tahtonet</i> tietää totuuden
predikaatintäyte	→predikatiivi
predikaatti	lauseen toinen pääjäsen, joka ilmaisee, että joku toimii tai jotakin tehdään: hän <i>yrittää</i> parhaansa, talvella <i>paleltiin</i>
predikatiivi	predikaatintäyte, olla-verbin avulla subjektiin liitetty määräite: vesi on <i>parasta</i>
preesens	→tempus: <i>sanon</i>
prepositio	pääsanan liitteenä sen edellä oleva partikkeli: <i>yli</i> odotusten (vrt. postpositio)
pronomini	tav. substantiivin asemesta käytetty sana: taloa rakennettiin vuosia, mutta nyt <i>se</i> vihdoinkin on valmis
päälause	lause, joka ei ole alisteinen jollekin toiselle lauseelle: <i>puhun totta</i> , vaikka se kirpaisee
pääluokat	aktiivi ja passiivi
refleksiivipronomini	tunne <i>itsesi!</i> elätämme <i>itsemme</i>
rektio	yhteenkuuluvien sanojen määrämuotoisuus: <i>seuraa minua</i> (ei esim. seuraa minulta)

relatiivilause relatiivipronominilla alkava sivulause: kissa, *jonka* luultiin jo karanneen, olikin ollut sisällä koko ajan

relatiivipronomini *joka, mikä*

resiprookkipronomini vastavuoroisuutta ilmaiseva pronomini: he saivat *toinen toisensa*

sanaluokat sanojen jakaminen eri luokkiin esim. sen mukaan, taipuvatko ne vai eivät. Taipuvia ovat nominit (substantiivit, adjektiivit, pronominit ja numeraalit) ja verbit, taipumattomia partikkelit eli apusanat.

sijamuodot nominien ja nominaalimuotojen taivutusmuodot. Suomessa sijamuotoja on perinteisen käsityksen mukaan 15.

Seuraavassa taulukossa on taivutettu suomen *sana* kaikissa sijamuodoissa yksikössä ja monikossa:

sijamuoto	yksikkö	monikko
nominatiivi	sana	sanat
genetiivi	sanan	sanojen
akkusatiivi	sana, sanan	sanat
partitiivi	sanaa	sanoja
essiivi	sanana	sanoina
translatiivi	sanaksi	sanoiksi
inessiivi	sanassa	sanoissa
elatiivi	sanasta	sanoista
illatiivi	sanaan	sanoihin
adessiivi	sanalla	sanoilla
ablatiivi	sanalta	sanoilta
allatiivi	sanalle	sanoille
abessiivi	sanatta	sanoitta
komitatiivi	sanoineni, -si jne.	sanoineni, -si jne.
instruktiivi	–	sanoin

singulaari yksikkö

sivulause lause, joka on alisteinen jollekin toiselle: puhun totta, *vaikka se kirpaisee*

subjekti lauseen toinen pääjäsen, verbin (predikaatin) tekijä: *Suomi* selviytyi jatkoon

substantiivit nimisanat, asioiden, esineiden, olioiden, ilmiöiden, ominaisuuksien, henkilöiden jne. nimiä: lintuparvi, avaruus, kauneus, hiljaisuus, Ukko-Pekka

substantiiviattribuutti → appositio

superlatiivi adjektiivin vertailun ylin aste: *raikkain*

tapaluokka → modus

tekijämuoto → persoonamuoto

temporaalinen aikaa koskeva, sitä ilmaiseva

tempus verbin aikamuoto. Suomen aikamuodot ovat preesens, imperfekti, perfekti ja pluskvamperfekti: näen, näin, olen nähnyt, olin nähnyt (aktiivi) ja nähdään, nähtiin, on nähty, oli nähty (passiivi).

transitiiviverbi objektin saava verbi: *luin* lehden, tein *lähtöä* (vrt. intransitiiviverbi)

verbit teonsanat, yksi kolmesta sanaluokasta, ilmaisevat tekemistä, tapahtumista tai olemista. Taipuvat pääluokissa (aktiivi, passiivi), tapaluokissa eli moduksissa (indikatiivi, potentiaali, konditionaali, imperatiivi), aikamuodoissa eli tempuksissa (presens, imperfekti, perfekti, pluskvamperfekti) sekä luvussa (yks., mon.) ja persoonissa (1., 2., 3.). Verbin infiniitti- eli nominaalimuotoja ovat infinitiivi ja partisiippi.

Seuraavassa taulukossa on taivutettu suomen *sanoa* eri verbimuodoissa:

AKTIIVI				
	PREESENS	IMPERFEKTI	PERFEKTI	PL.PERFEKTI
INDIKATIIVI	sanon sanomme	sanoin sanoimme	olen sanonut olemme sanoneet	olin sanonut olimme sanoneet
POTENTIAALI	sanonen sanonemme	-	lienen sanonut lienemme sanoneet	-
KONDITIONAALI	sanoisin sanoisimme	-	olisin sanonut olisimme sanoneet	-
IMPERATIIVI	sano! (yks. 2.) sanokaamme!	-	-	-
INFINITIIVI	sanoa	-	-	-
PARTISIIPPI	sanova	-	sanonut	-

PASSIIVI				
	PREESENS	IMPERFEKTI	PERFEKTI	PL.PERFEKTI
INDIKATIIVI	sanotaan	sanottiin	on sanottu	oli sanottu
POTENTIAALI	sanottaneen	-	lienee sanottu	-
KONDITIONAALI	sanottaisiin	-	olisi sanottu	-
IMPERATIIVI	sanottakoon!	-	olkoon sanottu!	-
INFINITIIVI	-	-	-	-
PARTISIIPPI	sanottava	-	sanottu	-

virke tekstin osa, joka alkaa isolla alkukirjaimella ja päättyy pisteeseen: *Alan olla valmis.* Virke koostuu tavallisesti lauseista. Seuraavassa virkkeessä on kaksi lausetta: *Lähden heti, kun olen valmis.*

yksipersonainen verbi verbi, jota käytetään vain yks. 3. persoonassa: minun *täytyy* jatkaa lukemista, ja hänen *pitää* käydä kaupassa

äännevaihtelu taivutuksessa tapahtuva äänteen vaihtuminen toiseksi: *muoto* – *muodon*, *rientää* – *riensi*

Apuneuvoja:

- Osmo Ikola, Nykysuomen käsikirja. Weilin&Göös.
- Timo Sorjanen, Nykysuomen peruskielioppi. Gummerus.
- Irja Alho – Anneli Kauppinen, Käyttökielioppi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Verkossa Ison suomen kieliopin hakemisto

http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/julk1/termit.cgi?h_id=pCACBIFJF